

PRIMO LEVI

Kraus

Jó lenne, ha tudnék sírni, mikor esik.. November van, tíz napja esik. A föld valóságos sár-tenger. Minden fatárgyból gombaszab árad.

Ha tíz lépést tehetnék balra, ott a fészker, akkor védve lennék. Elég lenne egy zsák, hogy a hátamra boríthassam, vagy csupán a tűz reménye, ahol megszáritkozhatom, vagy legalább egy száraz rongy, amit az ingem alá csúsztatnék. Ez jár a fejemben ásás közben és úgy érzem, hogy egy száraz rongy maga lenne a boldogság.

Vizesebbek már nem lehetnék. Csak arra kell ügyelni, hogy minél kevesebbet mozogjon az ember, s főként hogy ne tegyen új mozdulatot, hogy az ázott, dermedt ruha fölöslégesen ne dörzsöljön le újabb bőrt..

Még szerencse, hogy ma nem fúj a szél. Különös, valahogy mindig úgy érezzük, hogy szerencsések vagyunk, mert valami, ha a legapróbb körülmény is, a kétségbeesés határán visszatart bennünket és engedi, hogy tovább éljünk. Esik, de nem fúj a szél. Vagy esik és fúj a szél, de tudod, hogy ma te kapod a maradék levest, és akkor ma is van erőd, hogy kibírd estig. Vagy esik és fúj, és mint mindig, éhes vagy, de akkor arra gondolsz, hogy ha valóban kellene, ha már csak kint és beletörődést éreznél (ahogy megesik néhe, hogy úgy érzed, valóban a földre rogyasz), akkor arra gondolsz, hogy még mindig megérintheted az elektromos drótot vagy a vonat alá vetheted magad . . . és akkor nem esne többé.

Ma reggel óta beleragadtunk az iszapba: lapátolás közben ide-oda hajlongunk, de szétterpesztett lábunkat egyszer sem emeljük ki a sárba taposott nyomból. Én az árok oldalában állok, Kraus és Clausner a mélyén, Gounan fölöttem, a föld felszínén. Csak Gounan lát ki és időnként félszavakkal figyelmezteti Kraust, hogy gyorsítson vagy esetleg pihenjen, attól függően, ki jön. Clausner csákányozik, Kraus lapátonként emeli nekem a földet én Gounan-nak adom, aki az árok szélére borítja. A többiek talicskával járnak ide-oda, viszik a földet, ki tudja hová, nem érdekes: ma ez a sáros gödör számunkra a világ.

Kraus elvettett egy mozdulatot, sárcsomó röppen és a térdemhez csapódik. Nem először történik, meggyőződés nélkül figyelmeztetem, hogy vigyázzon. Kraus magyar, rosszul ért németül és egy szót sem tud franciául. Nagyon magas, szemüveges, különös arca kicsi, torz. Mikor nevet — ezt gyakran teszi — olyan, mint egy gyerek. Túl sokat és túl hevesen dolgozik, még nem tanulta meg annak művészetét, hogy beosszunk mindent, levegőt, mozdulatot, még a gondolatainkat is. Még nem tudja, hogy jobb, ha megverik, mert abba általában nem hál bele az ember, de a kimerültségbe igen, méghozzá kínos hálállal, és mikor már rádöbben valaki, késő. Még gondolkodik . . . jaj, ne, szegény Kraus, nem gondolatok ezek, csak a kistisztviselő bolond tisztessége, amit még ide is magával hurcolt. Azt hiszi, hogy itt is úgy van, mint kint, ahol nemcsak hasznos dolgozni, mert ahogy mondják, minél többet dolgozik valaki, annál többre viszi, és a munka tiszteletreméltó és ésszerű cselekedet is.

— Regardez-moi ça! . . . Pas si vite, idiot! — szitkozódik fentről Gounan. Aztán eszébe jut, hogy németre fordítsa a szót. — Langsam, du blöder Einer langsam, Verstanden? — Kraus halálra dolgozhatja magát, ha akarja, de nem ma, amikor láncban dolgozunk és a mi magunk gyorsaságát is az övé szabja meg.

Ez a Carbuero szirénája. Az angol foglyok most elmennek, fél öt van. Aztán az ukrán

lányok kövekeznek, öt órákor. Akkor majd kiegyenesedhetünk, már csak a sorakozó, a létszámellenőrzés és a visszaút választ el bennünket a pihenéstől.

Mindenfelől sorakozó „Antreten” hallatszik. Innen-onnan sáros madárijesztők másznak elő, nyújtóztatják megmerevedett tagjaikat és hordják vissza a számszámokat a raktárba. Mi is kilépünk az árokból, óvatosan, hogy bele ne ragadjon a facipőnk, és csuromvizesen, imbolyogva sorakozunk a visszaúthoz. „Zu dreien”, hármassával. Igyekszem Alberto mellé kerülni, ma külön dolgoztunk, és meg akarom kérdezni, hogyan ment, de valaki hasbavág, hátrébb kerülök, . . . no nézd csak, éppen Kraus mellé.

Elindultunk. A Kápó nyersen vezényel: – Links, links, links –. Eleinte fáj az ember lába, de aztán lassan átmelegsünk, az izmok ellazulnak. Átverekedtük magunkat, át minden percén ennek a mai napnak, ami reggel legyőzhetetlennek és örökkévalóságnak tűnt. Most befejeződött és nyomban feledésbe merül, nem nap többé, senkiben sem hagyott emléket. Tudjuk, hogy a holnapi nap is olyan lesz, mint a mai: talán jobban fog esni, talán kevésbé, vagy ahelyett, hogy a földet ásnánk, Carburóba megyünk téglát rakodni. Holnapra befejeződik a háború, megölhetnek mindannyiunkat vagy átszállíthatnak egy másik munkatáborba, bármilyen fenyegető vagy biztosan bekövetkező esemény megtörténhet, amitől láger a láger. De ki tudna komolyan a holnapra gondolni?

Különös dolog az emlékezet: a táborban gyakran az eszembe ötlött barátom egy régi versének két sora:

„. . . és végül egy nap
nem lesz többé értelme a szónak: holnap.”

Most így van. Tudjátok, hogy mondják a légerek nyelvén „soha”? „Morgen früh”, holnap reggel.

Most a „Links, links, links”-nek az ideje jött el, annak, amikor nem szabad elvéteni a lépést. Kraus ügyetlen, a Kápó egyszer már belerúgott, mert nem tud sorban menetelni. Most Kraus: el kezd mutogatni és nyomorúságos németiséggel dadogni, bocsánatot akar kérni a lapát sárért. Még mindig nem érti, hol vagyunk! Meg kell mondanom, a magyarok valóban különös egy népség.

Menetelni és közben bonyolult társalgást folytatni német nyelven túl nehéz, ez alkalommal és figyelmeztetem, hogy elvétette a lépést. Ránéztem és a szemüvegén végigcsurgó esőcseppek mögött megláttam a szemét . . . és ezek Krausnak, az embernek a szemei voltak.

Ekkor fontos dolog történt. Talán azért, amiért figyelmeztettem, érdemes elmesélnem neki valamit. Így történt, hogy hosszú beszédet intéztem hozzá, rossz németiséggel, lassan, szaggatottan és minden mondat után megbizonyosodtam róla, hogy megérte.

Elmeséltem neki, hogy azt álmodtam, otthon vagyok, a házban, ahol születtem. Családi körben az asztalnál ültünk és az asztalon sok-sok enivaló. Nyár volt, Olaszországban történt. Nápolyban? . . . igen, Nápolyban, nem kell részleteznem. Egyszer csak csöngettek, félve nyitottam ajtót . . . és kit látnak szemeim? Őt, az itt jelenlévő Kraus Pálit. Haja tiszta és dús, ruhája mint a szabad embereké és kezében cipő (két kilós, még meleg). Nagyon megörültem „Szervusz Páli, hogy vagy?”, bevezettem és elmagyaráztam az enyéimnek, kicsoda és hogy Budapestről jön, ezért ilyen csapzott, mert csuromvizes volt, mint most. Enni, inni adtam neki és ágyat, hogy alhasson. Éjszaka volt, de oly csodálatosan enyhe, hogy egy pillanat alatt mind megszáradtunk (mert én is vizes voltam).

Rendes gyerek lehetett Kraus a polgári életben. Lerí róla, hogy nem húzza sokáig itt, az egyszer biztos. Sajnálom, hogy nem tudok magyarul. Felindultsága üttör minden gátat

és ömlik, ömlik belőle a furcsa magyar szózuhatag. Nem értem, csak a nevemet, de ünne-
pélyes mozdulataiból úgy tűnik, fogadkozik és minden jó kíván.

Szegény bolond Kraus! Ha tudná, hogy nem igaz, hogy nem álmodtam vele, hogy egy
röpke pillanat kivételével ő ugyanúgy semmit sem jelent nekem, semmit, mint itt minden,
nem számít, csak az éhség belül és a hideg meg az eső körülöttünk.

Takács Christine fordítása